

SVE JE DOBRO ŠTO ONI NAPIŠU!

U svom kratkom osvrtu na 1. svezak beogradskoga časopisa “Naš jezik” (“Nastavni vjesnik”, knj. XL, sv. 5–8, god. 1932) istakao sam da taj časopis ne vrši dobro svoga zadatka: da čisti jezik i da “ono što je najbolje i najpravilnije u jeziku proširi na ceo naš narod”; naprotiv, nadodao sam, taj časopis nastoji zapravo da “proširi na ceo naš narod” onaj beogradski žargon kojemu je odrekao pravo na takvo širenje čak i g. Tomo Maretić. Ovu sam svoju tvrdnju potkrijepio s nekoliko primjera jezičnih nepravilnosti iz istoga broja “Našega jezika”.

Moj je osvrt toliko uzrujao uredništvo beogradskoga časopisa da u svome odgovoru nije znalo očuvati ton mirnoga znanstvenog raspravljanja, kako bi se pristojalo časopisu te vrste. Na moj jedan člančić od jedne strane odgovorio je “Naš jezik” sa dva članka u dva broja i na 29 strana! (“Naš jezik”, god. I, 1932, sv. 4. i 5). Svom je odgovoru dalo uredništvo “Našega jezika” takav pravac da je prvi njegov članak našao mjesta ondje gdje mu najbolje dolikuje – u dnevnim beogradskim novinama (“*Naš jezik*” odgovara na podmetanja g. dr. Blaža Jurišića u “Pravdi” od 9. VII. 1932), i to s komentarom da uredništvo “Našeg jezika” time “načelno odgovara onima koji bi hteli da u ovom časopisu podvuku izvesnu težnju za *pokrajinski prestiž*”. Komentator je “Pravde” kazao ono što je uredništvu “Našega jezika” bilo glavno. Jer i urednici “Našega jezika” izjavljuju u svom prvom članku *Šta mi hoćemo?* da su “štedeli *pokrajinske osećaje* našeg naroda”. Njima je “samo do istine stalo, do pravilnosti i lepote našeg jezika”. “Ma gde u našem narodu bila iskazana pravilna misao o našem književnom jeziku – mi ćemo je primiti; ali ma kako duboko bila usađena kakva zabluda o njemu, bilo kod pisaca bilo u gramatičkoj literaturi, – mi ne-

ćemo prestajati to da pokazujemo.” Moja je tvrdnja dakle podmetanje (na tri i po strane ponavljaju tri puta riječ “podmeće” i “podmetanje”!), a moj je grijeh što “prenosim to pitanje na zemljište uzajamne netrpeljivosti”.

Na ovakvo pisanje “Našega jezika” moj je odgovor jasan, jednostavan i kratak: ne trebaju gospoda da štede naše “pokrajinske osećaje” naprosto zato jer ih kod nas nema. Mi nismo ničija pokrajina i nemamo ambicije da to budemo. Branimo samo svoj književni jezik i odbijamo nametanje onoga što ne valja. A da je to nametanje stvarnost, a ne moje “podmetanje”, vidjet će se iz ovoga.

Izdavati časopis sa zadatkom da se kaže što je u jeziku dobro, a što nije, znači težiti na to da ono što se predlaže bude i primljeno. Znači nastojati da se iščupa jedna upotreba, a usadi i nametne druga. Čemu bi inače pokretači “Našega jezika” izdavali svoj časopis? Uostalom, htjeli oni ili ne htjeli da se nametnu, to se ipak zbiva po psihologijskom zakonu sugestivnosti, koja je to snažnija što je prati osjećaj veće auktoritativnosti; a oni i izlaze pred nas kao auktoriteti u jezičnim pitanjima! Kako oni stalno pišu, tako piše i njihova javnost, i njihovi književnici, i to je pravilo za državne vlasti. To je sasvim prirodno. I samo tako se moglo dogoditi to da su na svim općinskim tablama u Hrvatskom zagorju, gdje nikad nitko nije čuo za “opštinu”, pribijeni natpisi “opština”, premda i “Naš jezik” tvrdi da “glasovnim zakonima našeg jezika odgovara bolje *općina*”. Ali ipak “Naš jezik” nadodaje: “Neka stoje naporedo i *opšti* i *opći*, pa koje pobedi!” i pritom misli: mi već znamo koje će pobijediti! Samo tako je moglo mjesto “gradskog poglavarstva” u Zagrebu doći “gradsko *načelstvo*”; riječ “načelstvo” nije narodna i nije zgodno načinjena. – Samo tako se moglo zbiti ono čudo od najnovijeg pravopisa po kojem su Belićeva nezgrapna pravopisna načela dekretirana.

Sve su to činjenice, a nisu moja “podmetanja”, i takvih činjenica ima toliko da bih mogao čitav dan nabrajati.

Da nije “Našem jeziku” stalo toliko za čistoću i pravilnost jezika, koliko za nametanje beogradskog žargona, vidim i odatle što je *sve* moje prigovore njegovu pisanju odbio, i sve svoje

nepravilnosti proglasio jedino ispravnim narodnim jezikom. I unatoč tome završava uredništvo svoj prvi članak rečenicom: “I ako gde pogrešimo, rado ćemo priznati, samo *nam* se to mora pokazati razlozima i dokazima, a ne podmetanjem i neznanjem.”

Pošto sam pročitao odgovor “Našega jezika”, moram priznati sasvijem otvoreno da ja *njima* ne mogu ništa ni razložiti ni dokazati. Ja sam “nepoznata veličina”, dobro; ali gdje ima uopće te veličine koja bi se mogla mjeriti s njihovim razmetanjem. Što je njima npr. Tomo Maretić? On je “Omir”, koji “zadrema onda kad bi trebalo da je vrlo, vrlo budan”! Kad se s njima ne slaže, onda je “Maretić *na pogrešnom putu*”. Sa svojom se poznatom izjavom u anketi “stari i zaslužni T. Maretić *ogrešio*” i treba da ga svi “*osude* za njegove netaktične reči”. – Ili, što je njima npr. Vuk Karadžić? Njega je A. Belić u 1. sv. “Našega jezika” proglasio, uostalom sasvim krivo, za “reformatora *naše* književnosti i književnog jezika”, i ustvrdio, također krivo, da “*nam* je XIX vek dao književni jezik na novim, narodnim osnovama”. (Ta se Belićeva tvrdnja može odnositi samo na srpsku književnost.) O Vuku se tu (u 1. sv. “N. j.”) kaže da je “*i danas najveći učitelj naš*” u pitanjima o književnom jeziku, da “smo u delima Vukovim i Daničićevim imali *jasno određen književni ‘kanon’*, koji je valjalo učiniti zajedničkim, ‘općenitim’”. “Prema tome”, tvrdi g. Belić u 1. sv. “Naš. jezika”, “duh književnoga jezika Vukova, u kojem se ogleda duh narodnoga jezika koji je uzet za osnovicu književnog jezika, *i danas je osnovni kriterij pravilnog književnog jezika*”. Ali, kad je na osnovi Vukova jezika izveo Maretić pravilo o pisanju zamjenice *čiji*, koju “Naš jezik” pogrešno upotrebljava, onda gospoda u 5. sv. “Našega jezika” izjavljuju: “Mi smatramo da je to osobina stila Vuka Karadžića”, i njih se, naravno, ništa ne tiče “*stilska osobina jednog čoveka*”! Tu im Vuk više *nije* najveći učitelj, koji je postavio kanone i kriterije pravilnog jezika, nego im je – “jedan čovek”!

Čime se dakle može nešto dokazati urednicima “Našega jezika”? Pozivati se na Maretića, ne znači ništa; na Vuka – ništa; na gramatike – ništa; na rječnike – ništa! “Mi znamo”,

izjavljuju oni, “koliko su svi naši rečnici nepotpuni”. A kad su potpuni, onda “značenja nisu dovoljno iscrpno iznesena”. A kad su i značenja iscrpno iznesena, onda nas “Naš jezik” poučava da su “u ranija vremena običaji bili drukčiji”!

E pa sad neka se javi onaj koji bi ovakvim razmetljivcima mogao što dokazati?

Oni znadu sve, a nitko drugi ne zna ništa. Oni znadu i ono čega nikako ne mogu znati. Tako npr. oni znadu da sam ja, pišući onaj kratak osvrt, neprestano zagledao u Maretićev *Jezični savjetnik*, i to ponavljaju *deset puta* (da se ne bi zabravilo odakle meni sve moje znanje!). To nije istina. Smatram da nije sramota zagledati u *Jezični savjetnik*, ali moram istini za volju izjaviti da mi u ovoj prigodi nije trebao. Nisam zagledao ni u kakvu knjigu, nego sam nabrojio samo nekoliko nakaznih riječi iz “Našega jezika”, od kojih bi zatisnulo uši svako hrvatsko čeljade, čim bi ih čulo. Za logiku i dosljednost uredništva “Našega jezika” značajno je i to da dok mi s jedne strane ne priznaju sposobnost ni da koraknem bez *Jezičnoga savjetnika*, dotle me s druge strane na više mjesta poučavaju kako se moje pisanje ne podudara s *Jezičnim savjetnikom*; i to ističu *šest puta*! – Oni, nadalje, znadu čak i to kakva su čuvstva bila u mojoj duši kad sam pisao svoj osvrt: “Zato nije čudo što i dr. Blaž Jurišić za njima *veselo* ponavlja da je ‘mesečno’ jedna od grešaka ‘Našeg jezika’.” Eto tako oni iz Beograda vide i moje veselje, kojim sam se ja negdje u Zagrebu veselio nekoga lijepog trenutka!

Mislim da je svim tim dovoljno utvrđeno da beogradskim sveznalicama oko “Našega jezika” nije moguće ništa dokazati. Ipak ću se osvrnuti na njihov odgovor, radi “Nastavnoga vjesnika” i radi onih hrvatskih čitatelja kojima je možda došao u ruke “Naš jezik”.

O prvom članku, kojim mi odgovara “Naš jezik” (*Šta mi hoćemo?*), već sam govorio. Drugi članak ima natpis *Nekoliko načelnih pitanja*, ali tu nema ni pitanja, ni načelnih, ni nekoliko, nego je to članak od 25 strana, u kom se brani jedna po jedna od onih jezičnih pogrješaka što sam ih ja naveo u svom

osvrtnu. Oni su ih skupili u 10 točaka, pa ću tako i ja odgovoriti točku po točku, samo ću nastojati da budem kraći od njih.

1. Najprije se raspravlja o međunarodnoj terminologiji, o riječima: *univerzitet, sekretar, administracija, pozitivan, rezultat, elemenat i publika*. Tim riječima, istina, nisam u svom osvrtu naveo dobrih hrvatskih zamjena, i to zato što je moj osvrt bio samo upozorenje, i što ja nisam ni postavio sebi kao program čišćenje jezika, kao što je to učinio “Naš jezik”. Premda se mi svi, tko više tko manje, služimo za nevolju međunarodnom terminologijom, ipak ona ostaje izvan našega narodnog jezika i dužnost nam je da joj se ugibamo koliko je više moguće, ili da je prilagodimo duhu svoga jezika. Naročito je ružno kad se u časopisu s programom, kakav ima “Naš jezik”, nalaze prekomjerno nagomilani strani izričaji.

a) Mjesto riječi *univerzitet* govore Hrvati *sveučilište*. “Naš jezik” kaže da je “zagrebački univerzitet dobio ime sveučilište pri svome stvaranju, koje pada u vreme oslobođavanja (!) našeg jezika od tuđih reči. Tako je naziv sveučilište – uspomena ili jedna od uspomena na to vreme”. To nije točno. Naziv *sveučilište* počeo se kod Hrvata upotrebljavati od god. 1830, dakle 45 godina prije stvaranja Zagrebačkog sveučilišta, a došao je k nama od Srba, kod kojih se taj naziv može pratiti počevši od g. 1798. (prof. Fr. F-v u “Studentskim novinama” od 12. III. 1932). Iako riječ nije narodna, ipak je pravilno načinjena, pa i sam “Naš jezik” dopušta da “*bi i mogla gramatički podneti*”. No “Naš jezik” odbija riječ *sveučilište*, jer da ona ne označava dobro “ono što je u reči *Universitas* ili što je u smislu, u sadržaju škole koju ta reč pretstavlja”. “Pitanje je da li se rečju *sveučilište* dobro prenosi u naš jezik smisao reči univerzitet”, kaže “Naš jezik”, pa tumači kako je riječ *universitas* skraćena od “*universitas magistrorum et scholarium*”, a ne od “*universitas litterarum, artium ili scientiarum*”. To se razlaganje nimalo ne tiče pitanja našeg naziva; važno je i odlučno samo ono, što “Naš jezik” ispravno ističe, da *universitas* “danas znači naročitu školu”, “znači školu određene vrste”. I upravo tu naročitu školu, tu školu određene vrste nazivamo mi sveučilištem. Sasvim dobro i sasvim ispravno. Naziv *sveučilište* označava nam

potpuno smisao i sadržaj te škole. A na neku zajednicu učitelja i učenika danas više nitko i nigdje i ne misli, to je sasvim ispa-
lo iz sadržaja pojma te škole, svagdje u Evropi, pa i kod nas.

Pored toga, njemački oblik *univerzitet* prostome je narodu vrlo težak za izgovor. Ako bi se svakako htjela uvesti strana riječ, onda je bolje da se uzme *univerza*, nego *univerzitet*. Ali od svega je najbolje – *sveučilište*!

b) Riječ *tajnik* također odbacuje “Naš jezik” i traži mjesto nje naziv *sekretar*. Argumentacija “Našega jezika” upravo je šaljiva. On pita: “Da li je sekretar onaj čovek ‘koji čuva tajne nekog preduzeća’ ili ‘koji taji što se negdje radi’? Je li to njegova glavna služba?... Sekretarevi su poslovi mnogobrojni i gotovo u svakoj ustanovi njegov je posao drukčiji.” Zamjera i načinu kako je riječ *tajnik* načinjena: ako je od pridjevske osnove, onda bi *tajnik* značilo “tajnog čovjeka”; ako je od glagolske osnove, onda bi njeno značenje bilo “čovjek koji taji”! Stoga zaključuje: “*Sekretar* nije *tajnik*, ni u jednom značenju koje ta reč može imati u našem jeziku!”

A ipak je sekretar *tajnik*, i to dobar. Riječ je sasvim dobro načinjena (isp. *župa* – *župni* – *župnik*; *uprava* – *upravni* – *upravnik*; *noć* – *noćni* – *noćnik*; *kuća* – *kućni* – *kućnik*; *vjera* – *vjerni* – *vjernik*; *četa* – *četni* – *četnik* itd.), i značenje joj je navlas isto koje i riječi sekretar. Ako i nije služba tajnika poglavito u tom da čuva tajne, nego da obavlja i druge društvene poslove, ipak on redovno čuva one stvari koje ne smiju doći nepozvanima u ruke, npr. društveni pečat i sl. Francuzi imadu živu riječ *secret* (tajna) i prema njoj *secrétaire* (tajnik), pa neka uredništvo “Našega jezika” pokuša dokazivati Francuzima da moraju odbaciti riječ *secrétaire*, jer im on ne čuva *secrete*, nego obavlja druge mnogobrojne poslove u društvima. Kad Francuzi prime tu mudrost, onda ćemo i mi dopustiti da nemamo pravo na tajnika.

c) Za riječ *administracija* upotrebljavamo mi riječ *uprava*. I ta je riječ “Našem jeziku” rđava, njom vršimo “nasilje nad smislom” i unosimo “zabunu i pometnju”. “Jer administracija nije uprava kakve ustanove, a administrator nije upravnik.”

Kod nas riječ uprava ne unosi nikakve zabune ni pometnje. Svaki list ima uredništvo i upravu, to kod nas svatko zna. Ako nije uprava ustanove, a ono je uprava lista. I rašta to ne bi moglo biti? Mi ne kažemo, doduše, upravnik, nego upravitelj, ali i riječ uprava i riječ upravitelj dobre su narodne riječi, i imamo pravo i dužnost da ih upotrebljavamo.

d) Od ostalih stranih riječi još se “Naš jezik” zadržao na riječi publika, o kojoj kaže: “*Publika* se ne može reći rečju *javnost*. Javnost je *Öffentlichkeit*, a publika su ljudi, žene i deca koji čine kakav zbor, skup ili koji se kao celina zamišljaju. *On je publici rekao* i *on je javnosti* ili *u javnosti* rekao – dve su sasvim različne stvari koje se ne smeju mešati, ako želimo da sačuvamo smisao reči i rečenica.”

Uredništvo “Našega jezika” ne zna da mi za te “dve sasvim različne stvari” imademo i dvije sasvim različne riječi. Mi za riječ publika ne upotrebljavamo samo riječ javnost, nego i riječ *općinstvo*, kako kad traži smisao. Riječ *općinstvo* stara je hrvatska riječ, kojom se naši pisci u tom obliku služe već u XVII. vijeku, a u obliku *općenstvo* nalazimo je već i kod naših starih glagoljaša. Danas joj je malo modificirano značenje, ali je dobra narodna riječ, i izvrsno nam dolazi pored riječi javnost.

2. O riječi *proizvoljno* priznaje “Naš jezik” ovo: “Nema nikakve sumnje da je to rusizam.” Ipak pisac članka u “Našem jeziku” ne da u nj dirati. Tvrdi da za taj rusizam nemamo “lepe naše reči”, jer da *samovoljan* i *svojevoljan* “ne znače ono što znači reč “proizvoljan” i da je “znatna razlika među njima”, zbog čega “se *proizvoljno* još neprestano drži u našem jeziku”.

A u našem se ne drži. Hrvati su za tu riječ saznali istom poslije god. 1918. iz beogradskih novina. Pa kad smo mogli bez nje biti preko 1000 godina, možemo lako i ubuduće. Ne treba misliti da se rusizam *proizvoljno* smije zamijeniti samo riječima *samovoljno* i *svojevoljno*, nego i drugim narodnim riječima srodna značenja: *svojeglavo*, *tvrdoglavo*, *nepromišljeno*, *bezobzirno* i sl. “Naš jezik” određuje značenje riječi *proizvoljno* ovako: “‘Proizvoljno’ znači ‘ne vodeći obzira ni o čemu, ni o čijoj volji’. ‘On je to *proizvoljno* rekao’ – bez obzira na ono na što je morao misliti, bez veze i sa čim.” To bi se moglo reći pravilno jednom

od navedenih riječi i smisao bi ostao isti. U tom rusizmu nema dakle nikakva osobita značenja koje se ne bi dalo izreći kojom narodnom riječju, birajući je prema smislu i prilici.

3. Već sam nešto govorio o oblicima *opći* i *opšti*, ali je potrebno da kažem o tom još nekoliko napomena. Pisac odgovora u “Našem jeziku” ovako tumači historijat tih oblika: “*Opšti* je pozajmljeno već u najstarijim vremenima iz crkvenog jezika i odomaćilo se i u književnom jeziku, pa je iz njega prešlo i u narodni jezik. Vuk beleži, da se *opšti* u Sremu upotrebljava u narodu. A *opći* je naš, srpskohrvatski oblik za staroslovensko *opšti*. On je tako isto vrlo star i već je u XIII veku zabeležen u spomenicima našim. Ali je vrlo čudnovata sudbina reči. *Opći* se sve više gubilo u narodu. U XVII-om i XVIII-om veku ono se gotovo i ne upotrebljava. Tek ga u XIX veku dižu književnici ‘iz mrtvih’: i počinju upotrebljavati, tako da je danas vrlo obično u književnosti po zapadnim krajevima. Kao što se vidi, *opšti* ide iz crkve u književnost, iz književnosti u narod; a *opći* ide iz naroda u književnost, pa se u toku vremena gubi i u narodu i u književnosti. U XIX veku dižu ga iz mrtvila kao i tolike druge arhaizme.”

Prema ovome bi zaključak izašao, naravno, u korist oblika *opšti*, koji iako nije izvorno naš narodni, ipak je vrlo rano uzet u književnost i u narodni govor, gdje je potpuno prevladao istisnuvši oblik *opći*, koji je na taj način prestao biti narodan. Dakle, *opšti* ima pravo na život, a *opći* je to pravo izgubio, i uzalud ga u najnovije vrijeme Hrvati dižu “iz mrtvih”! *Opći* je – arhaizam!

Ovakvo prikazivanje stvari sasvim je krivo i neistinito. Oblik *opći* nije nikada kod Hrvata bio istisnut oblikom *opšti*. Bilo je vremenskih odsjeka kad je među Hrvatima bio običniji oblik *općeni* mjesto *opći*, ali nikada *opšti*. Pisac članka u “Našem jeziku” našao je u *Akademičkom rječniku* nešto o historijatu oblika *opći*, i iz toga krivo zaključio da je oblik *opšti* u opojnom naletu osvojio čitavo jezično zemljište. Ali da je razborito i temeljito proučio građu *Akad. rječnika*, našao bi da su primjerci pod *opšti* svi srpskoga izvora, i da oblici *opći* i *opšti* zajedno imadu tek jedan stupac, dok oblik *općeni* sam ima preko četiri

stupca, što je dakako dokaz neobično bogate upotrebe ovoga oblika. Hrvati su se dakle služili oblicima *opći* i *općeni*, a ne oblikom *opšti*, pa je prema tome razlaganje “Našega jezika” sasvim rđavo i pristrano.

Isto to vrijedi i za oblike *svećenik* i *sveštenik*. Jedino oblik *svećenik* odgovara duhu hrvatskoga jezika, dok je oblik *sveštenik* barbarizam.

4. a) “Nema nikakve sumnje”, kaže “Naš jezik”, “da je *predusretljiv*, *predusretljivost* načinjeno prema *nemačkom* *zuworkommend*, *Zuworkommenheit* i da, po sastavu svome, *nije dobro načinjeno*. Pokušali su neki da ga zamene rečju *susretljiv*, *susretljivost*, koje je *po načinu građenja* *ispravno*, ali koje ne daje potrebno značenje. Tako smo ostali bez dobre zamene. Naš kritičar, po svoj prilici, zagledao je u *Jezični savjetnik* i našao je tamo da Maretić predlaže pridev *ugodljiv* i imenicu *ugodljivost* za ove reči. Ali, na žalost, i te reči ne znače ono što znači reč *predusretljiv*.”

Ja nisam, moram priznati, zagledao u *Jezični savjetnik* ni ti sam se sjetio riječi *ugodljiv*, *ugodljivost* kad sam pisao prikaz prvoga sveska “Našeg jezika”, nego sam mislio baš na *susretljiv* i *susretljivost*, o kojima Maretić kaže da nijesu dobre, ali eto “Naš jezik” nalazi da su građene ispravno. Riječ *susretljiv* upotrebljavamo mi baš u onom istom značenju u kojem oni upotrebljavaju riječ *predusretljiv*, pa budući da je ona dobro načinjena, a ova nije, bilo bi sasvim logično da se ona kao dobra i primi. Ali “Naš jezik” ostaje kod svoje “*predusretljivosti*”!

b) Riječi *jamac* i *jamac*, *jemstvo* i *jamstvo* jednako su dobre, po mišljenju “Našeg jezika”, a budući da “*se jemstvo* upotrebljava češće negoli *jamstvo*” (gdje?), izlazi da je *jemstvo* još i bolje od *jamstva*! “Mi ne vidimo, čemu bi se ovde (t. j. u riječi *jemstvo*) moglo zameriti”, zaključuje “Naš jezik”.

Na to im je međutim već prije mene odgovorio dr. J. D. u članku *O jeziku “Našega jezika”* (“Obzor”, 20. VIII. 1932), i ja ću to ovdje samo prenijeti: kod riječi *jemstvo* ogleda se utjecaj ruskoga jezika, jer se meki poluglas u Rusa zamjenjuje glasom *e*, a mi imamo glas *a*, kako je to Jagić dokazao već god. 1869. u

svojoj raspravi *Podmladena vokalizacija hrvatskog jezika*. Dakle – treba pisati jamstvo, a ne jemstvo!

c) Štamparska pogriješka u mom osvrtu skrivila je da je izašao prigovor riječi *naduvenost*, dok je u mom rukopisu prigovoreno riječi *nadmenost*, jer se ova riječ, a ne *naduvenost*, nalazi u 1. sv. “Našeg jezika”. Uredništvo “Našeg jezika” odgovara mi: “Reč *naduvenost* potpuno je pravilno sagrađena. Od glagola *naduti se* pravilan je particip *naduven* i običniji nego *nadut*... Od toga participa pravilno je načinjena imenica *naduvenost*. I značenje joj je na svome mestu... Prema tome, i tu ne vidimo čemu bi se moglo zameriti! Istina, moglo bi se načiniti – i upotrebljava se – *nadutost*, pa čak i *nadmenost* od zastarelog *nadmen*, ali ni jedno od ovoga nije bolje od *naduvenost*.”

Tako je! Uredništvo “Našega jezika” osudilo je time, i ne znajući, svoju riječ *nadmenost*, kojoj sam i ja prigovorio, ali je u štampi izašlo drukčije. Zahvaljujući toj štamparskoj pogriješki dobio sam na ovaj način indirektno priznanje od uredništva “Našeg jezika” o opravdanosti barem jednoga mog prigovora. To je ujedno prvo i jedino priznanje. Da je u mom osvrtu štampano ispravno *nadmenost*, bilo bi uredništvo jamačno našlo stotinu dokaza da opravda i obrani baš taj oblik kao najbolji.

d) Upotrebu *ranije* u značenju *prije* brani dakako “Naš jezik” sa svom odlučnošću. Čak i oštro osuđuje “neopravdanu kritičnost ili usku hiperkritičnost” onih gramatičara koji zamjeraju toj upotrebi, koja da je opravdana “prirodnim razvitkom”. “U rečenici *on je došao ranije nego ja* ili *on je došao pre mene* imamo potpunu jednakost po značenju ovih izraza”, tvrdi “Naš jezik”. Čudnovato je da ta ista gospoda, koja imaju neobično razvijen osjećaj za finese u razlici značenja, kad se radi o barbarizmima *proizvoljno* ili *predusretljiv* ili *podstaknuti*, nemaju ni trunka toga osjećaja ovdje gdje se radi o očuvanju finoga razlikovanja u čistom narodnom izričaju. Nije isto *on je došao ranije nego ja* i *on je došao prije mene*. Pridjev *rani* u vezi je s jutarnjim vremenom, pa bi te dvije rečenice mogle ujutro imati donekle jednako značenje. Ali je za naš osjećaj smiješno kad se i navečer kaže *on je došao ranije nego ja*. Pogotovu ako usto nismo bili točni, ako nismo stigli u određeno vrijeme, nego smo navečer još i zaka-

snili, dakle smo oba došli kasnije, a nitko od nas ranije. Ujutro se dolazi rano, uvečer kasno. To je u duhu narodnog jezika, i to smo mi točno razlikovali, dok nije u najnovije vrijeme beogradski žargon unio zabunu i smetnju u tu stvar. Kad “Naš jezik” to ipak brani, onda se zna zašto on to radi.

e) O glag. prilogu *tekući* kaže “Naš jezik”: “*Tekući* je postalo pridev kao stajaći, vruć i sl.; prema tome, *iako nije sjajno stilski rečeno, u tekućoj književnosti* – rečeno je sasvim ispravno. Čak se i Maretić tome ne protivi (*Jezični savjetnik*, 154!)”

Dakle: nije sjajno stilski rečeno, ali je sasvim ispravno! I Maretić se ne protivi! Ako Maretić i kaže “mislim da može podnijeti”, opet on ne preporučuje da se previše upotrebljava. On to dopušta za nevolju, a ne ondje gdje je suvišno i gdje se može ljepše kazati u duhu narodnoga jezika. Čemu *u tekućoj književnosti*, kad je ljepše *u sadašnjoj književnosti*, i sl.?

5. Oko beogradskih riječi *potstaknuti*, *potsticati*, *potsticaj* isprelo je uredništvo “Našega jezika” čitavu teoriju, koju sažima u definiciji: “*Potstaći* znači *taknuti u najosjetljivije mesto* (!), upotrebiti najmanji napor, a dobiti najbolji rezultat.”

Neću da diram u tu teoriju kad mi riječ *podstaknuti* nije poznata, jer se kod nas ne upotrebljava, unatoč tome što “Naš jezik” tvrdi da je “naši” književnici “upotrebljavaju vrlo mnogo”. O njoj je Maretić u *Jezičnom savjetniku* primijetio: “Mislim, da je provincijalizam”. Time se je “Našem jeziku” vrlo zamjerio, i on mu odvrća: “Maretić nije našao u Vukovu rečniku reči *potstaknuti*; to je bilo za njega, verovatno, dovoljno da je proglasi za provincijalizam”; i kod siromaha Maretića, a daka-ko i kod mene, konstatira “Naš jezik” zbog toga “uskost pogleda”, koja “prelazi često u nekritičnost”.

Maretićeva je primjedba na mjestu, o čemu se može svatko uvjeriti u *Akademičkom rječniku*. Ovaj najopširniji rječnik našega jezika bilježi da se ta riječ nalazi samo u jednom rječniku, u Popovićevu, i osim toga navodi samo četiri primjera, sva četiri samo iz jednoga pisca, iz Milićevića. Ako to nije provincijalizam, onda ga i ne bilo! Pokraj tih činjenica ne mogu nam imponirati nikakve teorije “Našega jezika”. A osim toga, riječi *podstaći* (*potstaći*) itd. opterećene su teškom konsonantskom

skupinom *-dst-* ili *-tst-*, koja se može podržavati u pisanom jeziku, ali je u govorenom jeziku neodrživa. Mjesto *podstaknuti* i sl. treba dakle da i ubuduće pišemo i govorimo *potaknuti*, *potaći*, *poticaj* itd.

6. Mjesto starog, dobrog, narodnog i obilno potvrđenog pridjeva *jezični* govore u beogradskom žargonu *jezički*: *jezičke greške*, *jezički zakoni* itd. Oblik *jezički* posve je suvišan neologizam, i zato se mora odbaciti, premda je inače pravilno načinjen prema imenici *jezik*. No premda je oblik *jezični*, i samo taj oblik, potvrđen u literaturi počevši od glagolske književnosti do danas, premda je oblik *jezični*, i samo taj oblik, upisan u svim rječnicima, u Vukovu, u Broz-Ivekovićevu, u *Akademičkom* (da samo ta tri spomenem), premda se oblik *jezični*, i samo taj, nalazi u ostalim slavenskim jezicima, dok obliku *jezički* nema nigdje ni traga ni glasa, ipak “Naš jezik” odbacuje naš oblik *jezični* i traži da se poklonimo njegovu obliku *jezički*, koji da je “u novije vreme preovladao” (!). A gdje je to “preovladao”? Nama o tome nije ništa poznato.

Da obrani taj svoj barbarizam, “Naš jezik” je izmudrio još jednu novu teoriju: nastavak *-ni* (*jezični*) vezan je za jezik kao organ govora, a nast. *-ki* (*jezički*) za jezik kao govor. No ta je teorija “Našega jezika” sasvim “proizvoljna”, i to “proizvoljna” u onom pravom značenju riječi “proizvoljan”, kako to definira “Naš jezik” (“proizvoljno” znači “ne vodeći obzira ni o čemu, ni o čijoj volji”). Komično je dokazivanje “Našega jezika” da se ne smije reći *jezična greška*, jer da bi to označivalo pogrješku na jeziku kao organu (meso), već da se mora reći *jezička greška*, jer da samo to označuje pogrješku u jeziku kao govoru (riječi). Na tu krivu teoriju zaveo je urednike “Našega jezika” Vuk, koji u svom *Rječniku* pridjevu *jezičan* daje samo značenje *brbljav*. Ovo je točno, ali se odatle ne da izvesti teorija koju je izveo “Naš jezik”. Jer *jezična baba* znači doista samo *brbljava baba*, dok bi po logici “Našega jezika” *jezična baba* imala značiti babu s mnogo jezika (mesa), a ne babu s mnogo riječi (koja mnogo govori)!

7. “Naš jezik” izlazi “*jedanput mesečno*”, a trebalo bi reći *jedamput na mjesec*. Mjesto da “Naš jezik” priznade kako u narodnom govoru nema dovoljno opravdanja za onaj njegov izri-

čaj, on razlaže nadugo i naširoko i s velikom razmetljivošću kako su “svi naši rečnici nepotpuni”, kako u njima “značenja nisu dovoljno iscrpno iznesena”, i kako su se prilozi *dnevno*, *mjesečno*, *godišnje* “razvili sasvim prirodno” iz pridjeva dnevni, mjesečni, godišnji. Mislim da je u pitanjima jezičnim prirodno samo ono što je osnovano na narodnom govoru, a ovaj eto nika-ko neće da daje u dosadašnjim izvorima dovoljno opravdanja uredništvu “Našega jezika”.

Jedan izuzetak od svoga “prirodnoga razvijanja” dopušta ipak i “Naš jezik” kad kaže: “Ali u značenju ‘svaki dan’ *dnevno* se ne može upotrebiti; to bi se reklo *svaki dan* ili *svakodnevno*”. S tim se, dakako, slažem i ja; ali na kakvoj je logičkoj osnovi dopušteno ovo jedno jedino ograničenje? I onda: kad se pretplatnicima objavljuje da list izlazi *jedamput mjesečno*, ne znači li to *svaki mjesec jedamput*? Pretplatnika kod pretplaćivanja zanima hoće li list izlaziti svaki mjesec ili svaki drugi mjesec itd., a tek kad dobije koji svezak, onda ga može zanimati je li to mjesečni (listopadski, prosinački itd.) svezak, tj. svezak za neki određeni mjesec. Ni s ovoga dakle gledišta ne bi se mogao održati spomenuti izričaj “Našega jezika”.

8. U rečenici “ima krivice *do* današnje školske organizacije” podvukao sam prijedlog *do*, i urednici “Našega jezika” ne mogu se “dovoljno čudom načuditi” što sam to učinio, već izjavljuju: “Mi otvoreno priznajemo da ne znamo kako bi se *dobrim* i čistim srpskohrvatskim jezikom drukčije moglo reći. Bili bismo d-ru Jurišiću veoma zahvalni da nas u tom pouči.”

I ne očekujući njihove zahvalnosti, rado ću ih poučiti. Ta bi se rečenica *dobrim* i čistim hrvatskim jezikom mogla i morala reći ovako: “ima krivice *na* današnjoj školskoj organizaciji” ili “krivica je *na* današnjoj školskoj organizaciji” ili “krivica je *današnje* školske organizacije”.

Ne bi bilo potrebno urednicima “Našega jezika” priznavati tako otvoreno svoje neznanje u ovoj stvari da su potražili u *Akad. rječniku* riječ *krivica* ili *krivda*. Tamo bi našli dosta primjera u kojima bi vidjeli da uz te riječi dolaze različite konstrukcije, a najmanje dolazi njihov *do* s gen. Npr. “Nebo veli: *na* zemlji je *krivda*, zemlja veli: *na* nebu je *krivda*... al’ je *krivda na*

zemljici crnoj” (*Nar. pjes.*); “nek se znade *pri* komu je krivda” (Martić); “poznajući *vašega prvašnjeg suda* krivicu” (A. Kanižlić); “u Isusu ne nahodaše nijedne krivice” (J. Banovac); “metnuše mu više glave krivicu *njegovu* napisanu” (Vuk); “da vidite da *na* njemu ne nalazim nikakve krivice” (Vuk); “no će biti i *tvoje* krivice” (Vuk, *Nar. pjes.*); “ako je kaka krivica *na* meni, ubij me sam” (Đ. Daničić) itd.

Iz toga se najbolje vidi kako je uredništvo “Našega jezika” u zabludi kad misli da jedino ono ima monopol da crpe iz izvora pravoga narodnog jezika, a drugi nitko da nije vješt tome poslu i da se ne smije njim baviti. Naprotiv, vještina uredništva “Našega jezika” pokazuje se vrlo slabom.

Koliko bi sintaksa i dopuštala takvu konstrukciju, ipak rečenica “ima krivice do današnje školske organizacije” ne bi mogla stilski podnijeti radi onoga niza genitiva, kojih ima četiri jedan do drugoga!

9. Za zamjenicu *čiji* ne priznaje “Naš jezik” pravilo da je relativna samo kad stoji uz muško lice u jednini. Taj zakon proglašuje uredništvo “Našeg jezika” samo “osobinom stila Vuka Karadžića”, a “Našeg” se “jezika” ništa ne tiče “stilska osobina jednog čoveka”. Ni Vuk, ni Daničić, ni Maretić, ni svi ostali dosadašnji jezikoslovci “Našem jeziku” nimalo ne imponiraju, pa šta imam ja kao “nepoznata veličina” da im dokazujem! I nije mi to ni nakraj pameti, jer nisam dokon pop da jariće krstim. Međutim, nakon svega što sam naveo u ovome svom odgovoru, ne mogu sveznale urednike “Našega jezika” smatrati auktoritetima, pa ću biti slobodan da i unapredak ostanem kod svoga dosadašnjeg uvjerenja da je pogriješna njihova upotreba rel. zamjenice *čiji* uz imenice svih rodova i brojeva. U ovome uvjerenju utvrđuje me analogna upotreba zamjenice *čigov*, koja nikad ne podnosi ovakve konstrukcije, npr. “žena *čigova* je ovo kuća” ili “ljudi *čigova* su ova polja” i sl., nego se mora reći “žena *koje* je ovo kuća” i “ljudi *kojih* su ovo polja”. Prema tome nije dobro ni “žena *čija* je ovo kuća” ili “ljudi *čija* su ovo polja”, kako hoće “Naš jezik”. A što se ipak sve više ovako govori i piše, kriv je među ostalima i “Naš jezik” sa svojim nepravilnim pisanjem i naopakim poukama.

10. Pod ovim brojem obračunava “Naš jezik” najprije sa mnom, a onda s Maretićem i njegovim *Jezičnim savjetnikom*. Ja kritiziram njihov jezik i iznosim njihove pogrješke (kojih oni ne priznaju), a sam ne znam pisati. U dokaz toga navodi “Naš jezik” dvije zgode u kojima sam se ogriješio o jezik: 1. što upotrebljavam adverb *pače* mjesto *štaviše*; 2. što pišem lok. u *njem* mjesto u *njemu*. Ne daj, Bože, gorega zla! Riječ *pače* nalazi se u svim glavnim rječnicima, počevši od Vrančićeva i Mikaljina, pa sve do Vukova i Daničićeva, i na osnovi toga Maretić je u *Jezičnom savjetniku* kazao: “*dapače*, sogar, ja sogar, *dobra je riječ kao i: pače*”. To je jedna moja pogrješka. Druga je: u *njem* mj. u *njemu*. Oblik u *njem* pravi je lokativni oblik (u *njemu* je tek naknadno došlo u lokativ pod utjecajem dativa), izvorni i od starine, a živi još u narodu, premda je sada već običnije u *njemu*. I to je eto druga moja pogrješka. Radi toga hoće “Naš jezik” da me diskvalificira!

Napadaji na *Jezični savjetnik* i na Maretića mene se ne tiču, i ja nisam pozvan da branim Maretića, koji će znati da se brani bolje od mene, ako bude smatrao da je to potrebno.

* * *

Uredništvo “Našega jezika” poručuje mi svisoka: “On (t. j. Jurišić) nam može uputiti pitanja o stvarima koje mu u našem pisanju nisu jasne, pa ćemo mu na njih odgovoriti...” Valaj bih dobro prošao da tražim od njih savjeta!

Iz ovoga mog odgovora izlazi da ona moja tvrdnja, izrečena u kratkom prikazu prvoga sveska njihova časopisa, nije “podmetanje”, nego je osnovana na činjenicama. Dokazivati uporno da je sve dobro što oni napišu, i da je samo ono dobro što je kod njih, a sve rđavo što je kod nas, ako se od njihova pisanja razlikuje – znači ili da su zaslijepljeni pristranošću ili da teže nametnuti pošto-poto sve svoje, makar naše bilo bolje. Ja mislim da nijesu slijepci, nego nametnici.

“Nastavni vjesnik”, knj. XLI, sv. 1–3, str. 52–65; Zagreb, rujan–studeni 1932.